

OSMAN KARATAY İLE MÜRDÜM KİTABI ÜZERİNE SÖYLEŞİ

İbrahim Doğukan DOKUR*

Geliş Tarihi: Temmuz, 2017

Kabul Tarihi: Eylül, 2017

Prof. Dr. Osman Karatay 1971 doğumludur. Çorum İnönü İlköğretim Okulu, Taşköprü Lisesi ve Çorum Atatürk Lisesi'nde okuduktan sonra 1995 yılında Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümünden mezun oldu. 2002 yılında Gazi Üniversitesinde yüksek lisans ve 2006 yılında yine aynı üniversitede doktora derecelerini aldı. 2010 yılında doçentlik, 2016 yılında profesörlük sanını aldı. Hâlen Ege Üniversitesinde öğretim üyesidir. Bilimsel çalışmalarının yanında teşkilatçılığı ile de Türk bilim ve kültürüne büyük hizmetlerde bulundu. Türkiye'nin ilk düşünce kuruluşu olan Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (ASAM) kuruluşunda yer aldı. Dünyadaki en büyük Türk tarihi projesi olan *Türkler*'i yöneterek, toplam 37 ciltlik dev Türk tarihinin ortaya çıkışında büyük katkı yaptı. Bu çerçevede İngilizcedeki en büyük Türk tarihi olan *The Turks*'ün editörlüğünde bulundu. Ardından KaraM'ı (Karadeniz Araştırmaları Merkezi) kurdu ve Türkiye'nin ilk bölgesel akademik dergisi olan *Karadeniz Araştırmaları*'nı yayımlamaya başladı. Bu arada türünde dünyada ilk olan *Balkanlar El Kitabı* ve *Doğu Avrupa Türk Tarihi* adlı büyük çalışmaların editörlüğünde bulundu. Türk Dünyasına Hizmet Ödülü sahibi Karatay'ın 140'ın üzerinde makale ve bildirisinin ve Balkanlara dair kitaplarının, çeviri ve editörlükleri vardır. Tarihle ilgili yayınlanmış başlıca eserleri şunlardır: *Hırvat Ulusunun Oluşumu. Erken Ortaçağ'da Türk-Hırvat İlişkileri* (iki baskı: 2000, 2016); *İran ile Turan. Hayali Milletler Çağında Avrasya ve Ortadoğu* (üç baskı: 2003, 2012, 2015); *In Search of the Lost Tribe. The Origins and Making of the Croatian Nation* (2003); *Etnik Tutumun Tarihsel Kökleri, AB ve Türk Kimliği* (Strateji Raporu) (2005); *Bey ile Büyücü: Avrasya'da Tanrı, Hükümdar, Devlet ve İktisat Hakkında Dilin Söyledikleri* (iki baskı: 2006, 2017); *Türklerin Kökeni* (15 baskı: 2011-2017); *Hazarlar. Yahudi Türkler, Türk Yahudiler ve Ötekiler* (üç baskı 2014-2016); *İlk Oğuzlar. Köken, Türeyiş ve Erken Tarihleri Üzerine Çalışmalar* (baskıda).

---

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, dogukandokur@yahoo.com.tr.

- Türk Tarihinde birçok romana malzeme olmuş çalkantılı dönemlerin ve destanların içinden, kitabın başında söylediğiniz gibi araştırmaların yetersizliği ve dönemin bir roman kurgusuna müsait olması dışında sizi bu romanı yazmaya sürükleyen başka sebepler var mıydı?

Bu bir roman mı, bilmiyorum. Kesin bildiğim şey bir kararla, tasarıyla başlamadığı. Derslerimde sürekli ve ayrıntılı anlatmaya çalıştığım eski toplumu yazılı olarak nasıl betimlemeliyim nasıl bir makalede toparlamalıyım derken, muhtemelen okuyucunun soruları merkezli bir şeyler yazmam gerektiğini düşünürken, birden bir soru cümlesi yazmış olduk.

- “Dede, insanlar neden savaşır?”

Evet, savaşta ve barışta, iyi günde kötü günde bu insanların nasıl yaşadığını, dahası dünyaya nasıl baktıklarını anlamaya ve anlatmaya çalışıyordum. İlk sorunun ardından düğüm çözüldü. Onun cevabı, yeni soru derken, sanırım dünya edebiyatında ilk olarak sadece konuşmalardan oluşan, hiçbir tasvir cümlesinin bulunmadığı bir eser ortaya çıktı.

- Tasarlamadım diyorsunuz ama çok şaşırtıcı ve sürükleyici bir olay örgüsü var. Bu nasıl ortaya çıktı?

Evet, ilk konuşmaların ardından sanırım yaptığım iş hoşuma gitti ve bunu esaslı hâle getirme kararını aldığımda en doğru tercih olarak o günlerde kafamda olan dönemi seçtim. M.S. 100 senesi civarında bozkırın batı tarafındaki Türklerle ilgili ne doğru dürüst bir çalışma var, ne de ilgi duyan vardı. Saka, Hun, Göktürk çağlarının önemli olay ve kişilikleri hakkında çok roman yazıldı ama bu dediğim dönem ve bölge bomboş. Hem boş oluşu, hem de uzmanlık alanımızda bulunuşu bizi bu tercihe yöneltmiş gözüküyor. Ve burada Türk tarihinin en dramatik ve travmatik anlarından biri yaşanıyor.

- Kitabın yazılış sürecinde bazı ilginç olaylar yaşanmış. Sonra anlatırım diyordunuz. Vakti geldi mi anlatmanın? Ne kadar sonra anlatacaksınız?

Kitap tuttuğuna ve baskı üstüne baskı yaptığına göre, şimdi anlatmakta sakınca olmaz. Öbür türlü yanlış anlaşılmaktan ve kitabı terviç için böyle şeyler anlatıyor gibi görünmekten büyük üzüntü duyardım. Kitaba ilk 2011 yılı ocak ayında başlamıştım ve iki hafta ancak çalışabilmişim. Sonra araya başka işler girdi ve bir daha dönemedim. Açıkçası unuttum bile. Geçen yıl, Ötüken Yayınevi editörü Sayın Kadir Yılmaz “Ayarsız” dergisi için bir yazı istemişti. Ekim ayında iki haftalık bir boşluk oluşturduğumda onu da yazayım dedim. Konu belliydi. Ama bilgisayarını açtığımda gözüme yıllardır ellenmemiş dosya ilişti; tabii o günlerde adı Mürdüm değildi. Gayri-ihiyari dosyayı açtım, ilk ve son sayfaları okudum ve hiç hesapta yokken kaldığım yerden onu yazmaya başladım.

- Adı Mürdüm değildi derken...

Anlatayım. O da o ilginç gelişmelerle ilgili. Aradan birkaç gün geçti. Sadece okulda çalışıyorum; eve pek iş getirmem. Ne çalıştığımı kimseye de söylememiştim. Bir gün eşim bir rüya gördüğünü söyledi: “İnanmıyorum ama sen bir roman yazmışsın. Adı da Mürdüm. Bir yayınevi editörünün yanındayız. Kitap, editörün çok hoşuna gitmiş, çok satacağımı söylüyor.” Ben kıs kıs gülmeye başladım. “Editör nasıl biriydi?” diye sordum. Tarif etti: Sakallı, yuvarlak yüzlü, gözlüklü... Bilgisayarı açıp Facebook’tan Kadir Yılmaz’ın resmini gösterdim. “İnanmıyorum. Rüyamda gördüğüm adam bu idi” dedi. İkimiz de şaşkındık. Kadir Bey’i tanımıyordu çünkü. Benim başlangıçtaki gülmeme gönderme ile “Neler oluyor?” diye sordu. “Şu anda bir roman yazıyorum ve bu arkadaşına göndereceğim” dedim. Ama kitabın isminden o an bahsetmedim, daha doğrusu çaktırmadım. İsmi çoktan konmuş meğer; ben de ona bir güzellik yapıp teşekkürü göstermeyi kitabın basımına sakladım. Bununla kalmadı ilginç şeyler. Bitirdim, yayınevine gönderdim. Aradan birkaç hafta geçti. Bir akşam, ortada konu yokken kızım bana takıldı: “Baba düşünsene, bir roman yazmışsın. Hatta yakında yayımlanacak. Senden hiç ummam ama. Sen hep ciddi şeyler yazarsın.” Eşimle birbirimize baktık, şaşkınlığın ardından gülmeye başladık: “Belli olmaz. Ne yani, roman yazamaz mıyım?” diye cevap verdim ama o kadar. Kitap çıkıncaya kadar onun da haberi olmadı.

- Bunlar çok ilginç şeyler. Peki, ismi sonradan konunca, kitaba bir mürdüm bahsi eklemek zor olmadı mı? Veya akışı mı değiştirdiniz?

Hayır, aksine bu isim işi kolaylaştırdı ve sonunu bağlamamıza imkân sağladı. Eğer ismi Mürdüm olmasaydı, o sonu yazamazdım. Şimdiki gibi olmazdı en azından. O son sayfayı yazarken ve sonraki okumalarda hep hüngür hüngür ağladım. Ben ağlamayı beceren biri değilim. Kimse görmesin diye hep açık olan odamın kapısını her seferinde arkadan kilitledim. Duygu yükü biraz da bundan geliyor.

- Evet, düşünce içeriği gibi, duygu yükü de çok fazla. Romantizm, hatta aşk ciddi bir şekilde yerini bulmuş.

Dikkatlerden kaçmamış ki, bazı delikanlılar kitabımızı kız arkadaşlarına, daha doğrusu arkadaş olmak istedikleri kızlara hediye etmişler. Bir iki duydum; sosyal medyada dillendirince millet döküldü. Âdeta nişan yüzüğü gibi bir anlam kazanmış bizim kitap. Bu yönüyle bayağı ünlendi. Hatta bazı evli dostlar kitabın adının çıkmasından dolayı eşlerinden gizli okuduklarını söyleyip sitem ettiler.

- Bu bağlamda, kitabın en sıra dışı cümlelerinden biri kuşkusuz "Yiğit olan yârsız olmaz, yârsız olan arsız olur." cümlesiydi. Buradaki yârsız kelimesini biraz daha açabilir misiniz?

Aşk hayatın bir gerçeği. Hayat ancak aşk ve savaşla anlam kazanıyor. Aşk olmayınca savaşın da anlamı kalmıyor. Burada anlamlı olan, gerçek aşktan bahsediyorum. Çok güzel bir duygu. Bunu alıp vatan aşkına, millet aşkına, sanat aşkına, bilim aşkına, her şeyle bağdaştırabiliriz. Ama başlangıçta sevgiliye duyulan aşk vardır. Aşkı olmayan insanın sorunu olduğuna, olacağına inanırım. Bu ise topluma zarardır. Gerçek aşkı arama safhası da, aşkın var olduğu anlamına gelir. Şimdi yoktur, yarın olur.

- Diğer konulara dönersek, Batı bozkırları dediniz ama kitabın oturtulduğu bozkır coğrafyasında yaşayan Türklerin yurdunu bugünün sınırlarıyla verebilir misiniz?

Güney Ural sahası, bugünkü Başkurdistan çevresi. Türk budunun adı ilk kez oralarda geçiyor. Orada uğradıkları bir felaketten sonra, yani komşuları tarafından yenildiklerinde kaçanlar doğuya, dağlık Altay sahasındaki Ergenekon yurduna sığınıyorlar. Bunlar M.S. 100 senesi civarında oluyor.

- Kitabın tamamında gencinden yaşlısına kadar bütün bireyler kendi aralarında çok entelektüel tartışmalara girmekteler. Bunu düşündüren nedir?

Kitabın amacı zaten o dönemin insanını ve toplumunu anlatmak. Tasvir cümleleri olmadığından bu maksada insanları kendi aralarında konuşturarak eriyoruz. Onların dünya algısını kendi ağızlarından dinlemek, belki Balzac-vari uzun ve ayrıntılı tasvirlerle ve izahlara girmekten daha etkili olmuştur sanıyorum. Düşünen, dert edinen ama bilgiye ulaşmayı da ihmal etmeyen herkesin entelektüel tarafının palazlandığına inanırım. İlla da bir meslek, bir zümre işi olarak görmemeli bunu. Kaldı ki, eski zamanların durgun dingin hayatında insanların düşünceye daha çok zaman ayırdıklarını hesaba katmalıyız. Bu ortamda, toplumun düşünce önderleri elbette günümüz kıstaslarına göre çok ileri münevverler ve hikmet sahibi kimseler olmalıydı. Bu güzel soru için çok teşekkür ediyorum.

-Töreye verilen değer nerdeyse kitabın her sayfasında var. Peki, bozkırda töre nasıl ortaya çıkmıştır ve neden bu denli önemlidir?

Öncelikle bir tashihte bulunayım. Olayların geçtiği bölge evet bozkırın bütünleyeni ve bir parçası ama buradaki insanlar göçebe değiller. Bir kent ortamı söz konusu. Çevrede ormanlar var ve insanlar tarımla uğraşiyor. Tarihten bildiğimiz ve bir kısmı dönüşerek de olsa günümüze ulaşmış olan Türk töresi büyük ölçüde göçebe bozkır ortamında teşekkül etmiştir. Ben sosyo-ekonomik kökenli olduğuna, inanç unsurlarının daha sonra yaptırım gücünü artırmak

adına eklemlediğine inanıyorum. Özellikle otlak paylaşımının düzenlenmesi, daimi bir niza konusunun halledilmesi ihtiyacı hem törenin bildiğimiz biçimiyle ortaya çıkışını, hem de toplumsal bir kabul ile yüksek uygulama kabiliyeti kazanmasını sağlamıştır. Önemlidir, çünkü devletten önce gelir ve hiçbir şekilde devlet kurumunun varlığı veya etkililiği ile bağlantılı değildir. Devlet olduğunda elbette töre uygulamaları daha bir kuvvet kazanmıştır ama başka yer ve toplumlara kıyasla Türk töresi bireysel seviyede çok hassas olunan bir sözlü hukuk düzenini içerir. Öbür türlü tüm toplumlarda bir geleneksel sözlü hukuk bulunur elbette.

-Ana karakterlerinden biri olan Edin üçüncü bölümün sonunda dedesine “Köle ne demek?” diye sormaktadır. Bu yaşının küçük olmasından dolayı mı, yoksa Bozkır halkları arasında köleliğin olmamasından dolayı mıdır?

Bilgili veecessüs sahibi bir çocuk, 14 yaşına geldiğinde elbette kölenin ne olduğunu biliyor olacaktır. Tabii kölelik varsa. Bilmediğine göre, yabancı bir kavram hakkında istifhamda bulunuyor. Eski Türk toplumunun bulunduğu coğrafyanın sunduğu yaşam ve üretim tarzı, köleliği verimli bir ‘istihdam’ olmaktan çıkartıyor. Hem ihtiyaç yok, hem de pahalıya mal oluyor. Öte yandan, savaş Habil ile Kabil’den beri var olduğuna göre, esirlik de bayağı bir geçmişe sahip olmalı. Esirlik kölelik ile doğrudan bağlıdır. Eski Türklerde esirler ya fide karşılığında bırakılarak maddi kazanca ya da orada kalıp, onlara katılma şartıyla hürriyeti verilmek ve böylece nüfus artırılmak suretiyle beşeri kazanca dönüştürülüyordu.

-Yerli ve yabancı literatürde Türkler her zaman savaşçı bir kavim olarak ön plana çıkmıştır. Fakat bu romanda aslında savaşmayı sevmedikleri, sadece zorunda kaldıklarında silahlarına davrandıklarına birçok yerde rastlamaktayız. Türkler gerçekten zorunda kalmadıkça savaşmazlar mıydı?

Aynen öyle. Türkler savaşçı değil, savaşkan bir topluluktur. Yani yatıp kalkıp savaş alışkanlıkları yoktu ama savaştıklarında hakkını veriyorlardı. Savaş daima zordur ve pahalıdır. En kolay ve kati savaşlarda bile insanlar kendi taraflarından birilerini kaybederler. Bu acıya hazır olmak gerekir, üstelik de ordunuz ne kadar iyi olursa olsun, sonucun kestirilebilirliği diye bir şey yoktur. Yenilgi ihtimali her zaman vardır. Eski Türkler dünyada iktisadi dengenin en hassas olduğu bölgede yaşıyorlardı. Belirttiğimiz gibi, bir kriz çözme aygıtı olarak töre ile iç barışı tesise çabalamışlardır. Ama insan doğaya hâkim değildir. Kurak bir yıl veya hayvanlardaki bir salgın bütün dengeyi alt üst eder. Ot bulamayan veya salgında kırılan sürü açlığın habercisidir. Aynı şeyden ikincil gıda kaynağı olan av hayvanları da etkilenecektir. Bu durumda doyumluk niyetli akından başka çare kalmaz. Ve takdir etmeliyiz ki, bu birkaç yılda bir tekrarlanır. Öyle bir kuşak boyu refah ortamını tahayyül bile edemeyiz. Eski Türk siyasi yapılanmaları her kademedede federal bir özellik teşkil ettiğinden, yani uruk birlikleri, boy

birlikleri, ardından budun birlikleri, savaş için kamuoyunun oluşması gerekirdi. Yani savaş başka yerlerdeki gibi bir monarkın şan ve şöhreti için değil, yoldaşlık için baş koymuş halkın doyurulması için yapılırdı. Cengiz gibi en kudretli hükümdarlar zamanında bile böyleydi. Savaşkanlığa gelince, hayat tarzı eli silah tutan herkesin iyi bir asker olmasını mecbur kılıyordu. İyi bir çoban ve iyi bir avcı dolayısıyla iyi bir askerdı. Yerleşiklere göre nüfusun azlığı insan kaynağını dikkatli kullanmayı, mümkün olduğunca az asker kaybıyla savaş yapacak stratejiler geliştirmeyi mecbur kılıyordu. Hem sizden kalabalık ordularla savaşacaksınız, hem de mümkün olduğunca az kayıp vereceksiniz. Bu çok düşünmeyi ve hesap yapmayı, çok dikkatli davranmayı gerektirir. Aynı şekilde, savaşlarda az imkânlarla çok başarı beklentisi teknolojinin de yakından takibini, Ar-Ge çalışmalarına önem verilmesini beraberinde getirecektir. Eski Türkler gerçekten de eski dönemlerin en ileri teknolojisine sahiptiler.

-Ekmek ve tuzla gidildiği zaman Kağan neden konuşmak zorunda kalıyor?

Dostoyevski de ‘Suç ve Ceza’da yüzbaşının dul eşini konuşturur: “Generale ekmek ve tuzla gittim ama yine de benimle görüşmedi.” Ya bizden geçmiş, ya da dünyanın kuzeyinin ortak malı bir inanç. Kökleri hakkında bilgim yok. Tespit etmek de zor. Ancak böyle bir inanç var ve çok ciddi konularda bir randevu alma sistemi gibi kullanılıyor. Nadir iki şeyin, ekmek ve tuzun sunulduğunda reddedilmeyeceği beklentisiyle başlamış ve zamanla simgesellik yükü azamiye çıkmış olabilir.

- Benzer şekilde çok fazla halkbilim unsuru var kitabınızda.

O dönemin toplumunu anlatacaksak, yaşanılan fiziki ortamın yanında ve belki ötesinde, o toplumun kültürünü tetkik etmeliyiz. Toplum kültürüyle anlar ve anlatırız. Bu ögeleri yerleştirirken o döneme ve çevreye ait olmaları konusunda dikkatli davranmaya çalıştım. Öbür türlü, bugün millî kültürümüzün bir parçası olarak koruduğumuz bir öge o günkü topluma tamamen yabancı olabilir. Zaten kitabın önsözünde de günümüzü geçmişe taşımama konusunda dikkatli davrandığımı belirtmiştim.

-Günümüz bakanlıklarına denk gelen rütbe sahibi birçok kişi adı zikredilmekte. Bozkırın devlet yapısını bu kadar teşkilatçı yapan unsurlar ve kaynaklar nelerdir?

Weber’den konuşursak, devlet büyüdüçe ve yapısı geliştikçe yönetim aygıtındaki işbölümü artacaktır. Çok unvan var ise devlet anlayışı ileri bir kademededir. Eski Türklerde bu böyleydi. Onurluk makamlar bulunmuyordu; hepsi işlevseldi. Dolayısıyla, devlet çok gelişmişti. Yığma toplama olmayıp, sayısal bir düzen içinde yapılanan ordunun teşkilat şeması en başta çok sayıda unvan gerektirecektir. Vergi tahsili başta olmak üzere, başka bir uzmanlık konusu olarak mali yapıdan sorumlu kimseler bulunacaktır. Askerî yapının dışında ama ona

eklemlenmiş olarak bir haberleşme ağı ve bu ağı içindeki seçkin kısmı temsil eden istihbaratçılar bulunacaktır. Elçilik görevleri daima çok önemlidir; bu alanda kendini ispatlamış dışişleri görevlileri bulunacaktır. Tabii, halkı memnun etmek ve toplum düzenini sağlamak için adalet aygıtı güzel bir şekilde çalıştırılmalıdır. Bunların hepsi vardır. Biz aslında tarih derslerimizde ve kitaplarımızda devlet sanarak imparatorluk yapılarını okuyoruz. Hâlbuki bozkır devletine aslında budun denir. Ve budunların yöneticileri hiçbir şekilde German kabile reislerine benzemiyordu.

-German deyince, yanlış mı anladık: Kitaptaki isyan eden Az tigin Odan ile İskandinav mitolojisinde tanrılaştırmış bir kahraman olan Odin arasında sadece bir isim benzerliğimi var, yoksa bu bağlantının başka boyutları da var mı?

Bunu kaç kişinin yakalayacağını merak ediyordum. Sen ikinci oldun. Evet, Az kavminin Hazar'ın hemen kuzeyindeki sahada çöküşe geçtiği günler ile Türk budunun biraz daha kuzeydeki bölgeden kaybolduğu günler çakışıyor. Birbiriyle doğrudan ilintili olmasa da, aynı dönemde bir şeyler yaşanmış. Odin'in kendisine bağlı olanlar ile Turkland'daki Asland olarak anlatılan esas yurdundan koptuğunu ve batıya giderek Saksonya üzerinden Danimarka'ya konduğunu, oradan da iyi bir kolaçan ettikten sonra İskandinavya'yı ele geçirdiğini biliyoruz. Biz bu tarihî bilgiyi Odin'in ya da Odan'ın ülkesinde girdiği bir iktidar mücadelesini kaybederek ayrılması şeklinde romanda kurguladık.

- Son bir soru, belki de en çok dikkat çeken konulardan biri. Çok sayıda özel isim var ama bunlar o kadar farklı ki, neredeyse hiçbirinin tarihte kullanılmışlığı yok. Pek çoğunun Türkçe oluşunu anlamak bile zor.

Genel Türk tarihçisinin dilbilimde de kendini geliştirmesi gerekir. Evet, anlıyorum ve tahmin ediyorum, okuyucu burada Göktürk çağından aşına olduğu türden isimler beklerken, bambaşka şeyler görüyor ve şaşırıyor. Şaşırmamak lazım. Bugünü geçmişe taşımamak lazım demiştik. Geçmişin bir anını diğerine taşımak da aynı şekilde hatalar içerecektir. Farklı bir dönem anlatıyoruz, dil ve isimler de bir nebze değişecektir. Sonraki dönemde de gördüğümüz bir ikisi hariç, romandaki özel isimler tarihte geçen isimler değil kesinlikle ve kurgulayabildiğimiz, tespit edebildiğimiz kadarıyla o günlerin Türkçesi olduğunu düşündüğümüz dilden türetilmişlerdir.

- Çok teşekkür ederim bu güzel sohbet için.

Ben teşekkür ederim.